

Izlaganje sa znanstvenoga skupa
UDK 329.01 + UDK 329(430.1)

Teorija zastupanja alternativnih interesa u novim društvenim pokretima

Klaus von Beyme

Sažetak

Novi bi društveni pokreti mogli u cijelosti biti podvedeni pod tip sindikalističkoga modela zastupanja interesa. Tri se temeljna obilježja obično smatraju bitnima za nove pokrete: (a) antiparlamentarizam, (b) antilegalističko pribjegavanje nekonvencionalnome ponašanju te (c) preobrazba društva u smislu novoga, decentraliziranog socijalističkoga poretka. Mogućnost oblikovanja nove konzistentne teorije posredovanja interesa ovisi uvelike o izgledima pokreta kao političke snage. Postoje za to različita teorijska tumačenja. Autor navodi četiri: konvencionalno tumačenje koje novi pokret klasificira kao jedan od uzroka raskola unutar zapadnih društava; trofazni evolucionizam koji vidi novu paradigmu postmaterijalizma i načina života u novim društvenim pokretima kao nadomjestak prethodnih paradigmi ponašanja; Inglehartova teorija tihe revolucije; teorija generacijskih ciklusa.

Uvod

Općeprihvaćeni obrazac po kojemu su sagrađene pluralističke demokracije oslanja se na određene pretpostavke kao što su:

(1) *Teritorijalno zastupanje ima prednost nad funkcionalnim* zastupanjem Korporativističke kao ni sovjetske ideje (u autentičnom i spontanom smislu ruske revolucije iz 1905) o zastupanju nemaju nikakve šanse da se ostvare u suvremenoj demokraciji Zapada. Korporativističko zastupanje pod sumnjom je da vodi nekoj vrsti fašizma ili klerofašizmu. U zapadnim zemljama — kao i u socijalističkim zemljama — ni u komunističke se partije više ne organiziraju na funkcionalnoj osnovi, u čelije na radnom mjestu, već su uglavnom organizirane po teritorijalnom načelu.

(2) *Demokratsko načelo »jedan čovjek, jedan glas«* temelji se na prilično individualističkoj predodžbi o demokraciji. Umjesto fiktivne *volonté générale* načelo većine prihvaćeno je kao »prvo do najboljeg, u smislu pragmatičkog izbora«.

(3) U zapadnim demokracijama postoji još i *prednost stranaka pred drugim organiziranim grupama*. Samo u socijalističkim zemljama »društvene or-

ganizacije« (tj. interesne grupe) doista uživaju neke od stranačkih privilegija unutar granica bloka ili sistema narodne fronte pod vodstvom komunističke partije.

Ova tri načela ne mogu se nikako smatrati jedinim mogućim stupovima demokracije i narodne vlasti. Transformacija individualističke predodžbe u kolektivistički ideal narodne vlasti čini se neprirodnom. Slabosti načela većine kritiziraju povremeno i konzervativni i radikalni kritičari.

Ideje zastupanja interesa osnovanih na korporativističkoj, s jedne, i na sindikalističkoj tradiciji, s druge strane, predstavljale su dvostruku prijetnju suvremenoj demokraciji. Te dvije prijetnje pomaknule su fokus udruživanja i artikulacije interesa s predominantno voluntarističke i individualističke računice na perspektivu u kojoj sudjelovanje postaje općenito obvezatnije za sve članove određene kategorije. Obje su tradicije uvele elemente »procjene« i usuglašavanja u odnosu na manjine. Schmitter nije detaljnije razradio sindikalistički izazov što ga spominje u svome prvom većem prilogu teoriji neokorporativizma, ali provizorno definira sindikalistička udruženja kao svojevrstne »raspršene, nehijerarhijske, u ćelije zatvorene, dobrovoljne jedinice, autonomne u određivanju vlastitih vrijednosti i rješavanju vlastitih sukoba«. Ostali teoretičari, poput Clausa Offea, vide zapadnu demokraciju u sve užem procijepu između dvaju prijetjećih pokreta, korporativizma i društvenih pokreta. Oba pokreta, čini se, ugrožavaju prvenstvo teritorijalnoga parlamentarnog zastupanja interesa, oba djelomice deparlamentariziraju proces odlučivanja. Po svojim ostalim obilježjima obje tendencije, međutim, predstavljaju suprotne polove spektra idealâ suvremene demokracije:

(1) Neokorporativizam favorizira *funkcionalno privilegirane*. Novi sindikalistički val društvenih pokreta vrti se oko zahtjeva »narodnjaka« da zastupaju »običnog čovjeka«. Novi su društveni pokreti egalitarnistički, neokorporativizam je elitistički.

(2) Novi društveni pokreti ne traže *zastupanje, već autonomiju*. Njihova se strategija, barem u prvoj fazi entuzijazma, sastoji više od traženja »niše« u društvu, u smislu *politike isključivosti*, negoli od pokušaja *uključivanja* u postojeći poredak.

(3) Neokorporativizam zastupljen je interesima koji predstavljaju glavna uporišta *materijalističkog* vjerovanja. Novi su društveni pokreti nosioci ideje promjena vrijednosti i postmaterijalizma.

Mogli bismo se čak zapitati smjeraju li novi društveni pokreti novoj teoriji o zastupanju interesa. Njihovo vlastito uvjerenje naglašava aspekt *nove etike* koja nipošto nije inspirirana samo novim materijalističkim, socijalistički orijentiranim pokretima, nego je često duboko ukorijenjena u kršćanstvu. Vođe tih pokreta sviše su pod utjecajem tradicionalne terminologije a da ne bi često spominjali zastupanje interesa. Oni, međutim, ističu jednu ideju, koju je prvi put formulirala Frankfurtska škola, a prema kojoj postoje određeni interesi koji nemaju zagovornike u društvu, tzv. »konkretni opći interesi«. Takvo zastupanje posredstvom zagovornika ne uključuje samo nepovlaštene slojeve, već i živu i neživu prirodu. Kao što je izjavio jedan poslanik: »Ja u skupštini zastupam žabe«.

Čini se jednostavnim rezimirati teoriju zastupanja alternativnih interesa koja se temelji na određenim dokumentima ekološkog pokreta i stranke Zelenih.

Problem je, međutim, krajnja heterogenost pokreta i decentralizirana organizacija stranke koja sebe smatra »strankom novog tipa«. U službenim je sukobima uobičajeno da predstavnici Zelenih odbiju prihvatiti određene stavove iznešene u nekom od stranačkih dokumenata, tvrdeći da nema striktnog programa, kao u dogmatskim strankama, i s pravom dokazujući da je većina stavova koji se mogu citirati pripremljena u određenim državnim stranačkim organizacijama i stoga nema svrhu da bude obvezatna za sve pripadnike Zelenih. Oni, štoviše, naglašavaju da je »praxis« suprotan teoriji. U nedavnoj diskusiji jedan je od glavnih predstavnika Zelenih, na argumente generalnog sekretara GDU-a, odgovorio: »Nije potrebno čitati pamflete. Informirajte se prateći našu političku praksu«. I doista, gotovo da i nema stranke koju bi bilo tako teško analizirati. Njezin je program manje razrađen no onaj starih stranaka. Zeleni savez »vjetrovke i hubertusa« (simbolâ napredne omladine i ratarskog konzervativizma u pokretu) u mnogo čemu je nestabilan. Nema tu samo međusobno slabo stopljenih socijalističkih i buržoaskih elemenata. Nedavna njemačka anketa Zelenih otkrila je čak i 2% pripadnika ekstremne eko-desnice. U novom pokretu ima, u biti, šest različitih političkih orijentacija:

(1) konzervativne i neoromantične grupe, uključujući i nešto ekoloških fašista s »narodnjačkom« ideologijom;

(2) buržoaske grupe što dolaze iz drugih pokreta, poput antropozofskih grupa;

(3) reformisti, bliski mnogim stavovima socijaldemokratske stranke;

(4) socijaldemokrati koji čeznu za mirnim prijelazom u socijalizam;

(5) antikapitalističke i spontane grupe koje dominiraju novom ljevicom i subkulturnom scenom;

(6) ortodoksnе komunističke grupe koje su apsorbirale pripadnike nekadašnjih maoističkih studentskih stranaka.

Grupe od 2 do 4 brojačano su jače, što ne isključuje mogućnost da druge, radikalnije grupe (uglavnom 5 i 6) u nekim gradovima nadvladavaju parlamentarne grupe Zelenih ili da se iz njih regrutiraju najaktivniji Zeleni političari na razini države.

Tek nakon što smo sve to uzeli u obzir, možemo pokušati identificirati neke elemente teorije zastupanja koja je zajednička za oba najaktivnija dijela pokreta i stranke. Tri tipa izvora informacija mogu nam pri tome pomoći:

— stranački dokumenti,

— izjave pojedinih vođa,

— anketa među omladinom.

Tako ćemo se upoznati s idejama sljedbenika novog pokreta, koje su obično nešto radikalnije od stavova stranke ili njezinih vođa. Glavne zamjerke ideologiji Zelenih od strane vladajućih stranaka odnose se na tri njezina aspekta:

— pokret Zelenih je antiparlamentaran i ne priznaje demokratsko *pravilo većine*;

— pokret se protivi pravilima ustavo-pravne države (Rechtsstaat) i prisvaja pravo da se opire zakonskim normama sistema;

— pokret želi *transformaciju društva* i stvaranje novoga socijalističkog poretka koji će vremenom dovesti do novog oblika totalitarne vladavine.

(1) Antiparlamentarizam?

Nije slučajno pokret Zelenih, s obzirom na svoje navodne antiparlamentarne tendencije, često uspoređivan sa SPD-om iz njegova ranog razdoblja. Među njima postoje neke vrlo uočljive sličnosti:

(1) Sklonost obiju stranka »rotiranju« svojih predstavnika za vrijeme raspisa kao i za vrijeme njihova mandata. SPD je prvi put primijenila rotaciju u diskusijama u skupštini u Saksoniji, s namjerom da izbjegne formiranje buržoaske »ekspertize« i elitizima.

(2) Inzistiranje na nekoj vrsti *prisilnog mandata* kako bi se predstavnici zadržali što bliže svojoj »bazi«, tj. biračima. Socijaldemokrati vrlo su nerado prihvaćali buržoaska načela zastupanja u kojima se isticala važnost svijesti kao posljednjeg oslonca za individualnog poslanika.

(3) Taktika privremenog podupiranja manjeg zla kako bi se osiguralo izglasavanje pojedinih naprednih mjera u parlamentu i odbijanja trajne *koalicije* vrste »*ministerial socialism*« (ministerijalnoga socijalizma) koju je prvi primijenio Millerand 1899. godine u Francuskoj.

(4) Sklonost *odbijanju godišnjeg budžeta* koju je pokazivala i SPD nakon 1876. kako bi dokazala principijelnost vlastite opozicije, dobro znajući da *refus du budget* ne može više igrati tako bitnu ulogu kakvu je igrao u procesu parlamentarizacije vlade u Nizozemskoj 1867/68, kao oružje koje je u Njemačkoj i Danskoj zakazalo.

Neki od kritičara pokreta Zelenih otkrili su da su stari socijaldemokrati u usporedbi s njime bili *pragmatičniji*, u mnogočemu i više no što je preporučljivo, dok se Zeleni danas ponašaju *principijelnije* no što je nužno za ostvarivanje njihovih ciljeva.

Određena emotivno negativno nabijena »*idée fixe*« u odnosu na SPD, intelektualnu kolijevku mnogih voda Zelenih, možda je odgovorna za takvo reagiranje kojim se pokušava izbjeći sudbina starih socijaldemokrata.

Kritika koja ističe opći antiparlamentarni stav novog pokreta uglavnom je, pak, pretjerana. Po mišljenju alternativnih pokreta u drugim zemljama čini se, naprotiv, da je riječ o tipičnom sistemski orijentiranom stavu Nijemaca, zahvaljujući kojemu čak i alternativni pokret kao jedan od svojih prvih poteza stvara novu stranku i ulazi u parlament prije no što je sam pokret dovoljno ojačao da bi neka od pravila igre mogao promijeniti u svoju korist. U razdoblju formiranja Zelenih mnogi su njemački intelektualci bili protiv toga naglog pribjegavanja stranačkoj politici. U drugim zemljama, poput Francuske, ispitivanja su pokazala da je veći omjer sljedbenika ekološkog pokreta odbio da svoje nove postmaterijalističke ideje ostvari preko političke stranke.

Ljevica u latinskim zemljama tvrdi za sebe da je više marksistička čak i od većine sljedbenika nove ljevice, a pogotovo od stare ljevice u Njemačkoj. Tradicija anarhosindikalizma u stvarnom je ponašanju alternativnih pokreta u tim zemljama jača nego u sličnim pokretima u Njemačkoj, gdje država i centralizirane stranačke organizacije nikada nisu dale prilike anarhizmu i decentraliziranom socijalizmu da se razviju. U staroj je ljevici antiparlamentarizam bio tradicionalno jači u anarhosindikalističkim pokretima negoli u velikim socijalističkim aparatima Sjeverne Evrope. Primjer Velike Britanije pokazuje da je čak i uzorna sindikalistička stranka, poput Laburističke, uvijek bila parlamentarna do stupnja neshvatljivog za kontinentalne socijaldemokrate.

Zeleni pokret uvelike dijeli iluziju stare ljevice da se sistem može bitno izmijeniti, između ostalog, i borbom na parlamentarnoj razini. Mnogim tipovima grupa koje pristaju uz Zelene gotovo je nemoguće pripisati puki propagandistički i funkcionalistički interes u parlamentarnim aktivnostima kakav je, kažu, bio Lenjinov u odnosu na boljševičko djelovanje u ruskoj Dumi.

Zeleni ne poštuju neke dijelove parlamentarne procedure i nazivaju ih »ritualima«. Najosjetljivi problem u tom kontekstu jest što ne priznaju ni parlamentarnu tajnu i što zagovaraju kršenje prava, što je dovelo do isključenja Zelenih poslanika iz određenih komiteta, među inima i onoga koji ima nadzor nad tajnom službom. No usprkos mnogim neugodnim incidentima što ih Zeleni poslanici izazivaju s namjerom da pokažu kako ne žele obavljati »poštarsku funkciju« poslanika, opasnost za parlamentarna pravila krije se zapravo u protuudaru stranaka na vlasti. Njemački je parlamentarni sistem mnogo bliži demokraciji usuglašavanja no strogom većinskom sistemu klasičnoga britanskog tipa s njegovim načelom da pobjednik odnosi sve. Komitee vrlo često vode predstavnicima opozicije. U sastavljanju programa rada većina mora poštovati odluke vijeća starijih parlamentaraca. Zeleni nisu uspjeli progurati nova pravila o rotaciji predstavnika, ali su potakli manipulaciju važećim procedurama usuglašavanja, u čemu su pomagale i vladajuće stranke, a cilj joj je bio da se Zeleni članovi parlamenta isključe iz određenih komiteta i da im se uskrate neke od parlamentarnih privilegija. Neformalna ustavna pravila ugrožena su takvim protuudarima, koji bi jednoga dana mogli utjecati i na jednodušnost vladajućih stranaka. Uzajamni rituali isključivanja između starih stranaka i nove »temeljne opozicije« mogu lako poremetiti ustavnu ravnotežu i tijekom vremena smanjiti manjinska prava i jednih i drugih.

Zelenima najviše zamjeraju zbog njihova napada na načelo većine na koje se oslanja parlamentarna demokracija. Zeleni su često s teorijskog stajališta napadali načelo većine. O pitanjima od životnog značenja ne može se odlučivati većinskim glasanjem. Intelektualni kritičari sistema većine transcendiraju emotivne parole slijedećim argumentima:

(1) Odluke većine počivaju na pretpostavci da *nadglasana manjina može lako sutra postati većinom*. To je, međutim moguće samo ako su odluke *reverzibilne* i ne ograničavaju slobodu izbora budućim generacijama. Zeleni tvrde da njihove dvije udarne teme, atomska energija i jačanje nuklearnog naoružanja, ne pripadaju toj vrsti. Ustavni sud nije prihvatio tu tvrdnju. U slučaju neklearnih elektrana (poznata odluka Kaklar), on je rizik od opasnih popratnih pojava definirao kao »rizik od otpadnih materijala« (Restriziko), a kad su Zeleni pokušali uložiti veto protiv postavljanja raketa Pershing II na tlu Zapadne Njemačke, samo je jedan sudac u manjinskom glasanju izrazio sumnju o tome da se povećana opasnost od rata može uspoređivati s »Restrizikom« iz prethodne odluke. Opće je mišljenje, pak, da se s postavljanjem novog oružja može uvijek prestati i da upravo naoružavanje može biti prvi korak ka zaustavljanju tog procesa, jer u oba tabora potiče želju za razgovorima o zaustavljanju utrke u naoružanju.

(2) Pomoću koalicijskih teorija i modela racionalnog izbora dokazano je da tzv. odluke većine predstavljaju *mnogo manje od autentične volje* te iste većine, posebice u sistemima s izbornim zakonima koji osiguravaju proporcionalno zastupanje. Bitna je posljedica toga da se stvarna volja naroda može provesti samo pomoću — teoretski izvedive — procedure permanentnog kon-

zultiranja i odlučivanja u skladu sa željama većine u svim političkim pitanjima. Čak i kritičari načela većine priznaju da je parlamentarcima nužan određeni vremenski raspon da bi to usvojili.

(3) Slijedeći argument oslanja se na staro pitanje što ga je postavio još Robert Dahl: »Što ako je manjina za svoju alternativu više zagrijana negoli većina za svoju?« Dahl je to nazvao »suvremenom psihološkom verzijom prirodnih prava«; i doista, alternativni su pokreti skloni zahtijevati da se »*intenzitet*« također uzme u obzir jer je blizak sferi prirodnih ljudskih prava. Zbog svojih egalitarijskih uvjerenja većina alternativnih mislilaca ne može tražiti da *senior pars* nužno pobijedi *major pars*, kako je to slučaj u klasičnoj srednjovjekovnoj političkoj teoriji.

(4) Jedan od argumenata drugih ekologa ljevice jest da najvažniji *subsistemi društva*, poput npr. ekonomije, rijetko ovise o većinskim odlukama političkih sistema. Zagovornici tržišnog društva postavljaju taj argument naopako, tvrdeći da ima isuviše političkih odluka koje investitore priječe u izvršavanju njihovih glavnih obveza, tj. da investiranjem pridonose rastu općeg blagostanja. Čak ni pomoć u stvaranju elemenata ravnoteže moći u vezi s načelom većine — kako su preporučili umjereni teoretičari koji se bave tom dilemom — kao ni taktiziranje umjerenih među Zelenim članovima parlamenta, nisu do sada dali nikakve rezultate. Nastojanja da se provedu ustavne promjene urodila su spomenutim povlačenjem većinskih stranaka u kulu od slovoače, tj. zaklon još strože primjene većinskih pravila.

Ideje nekih, ekološkom pokretu sklonih filozofa bliske su zôvu »*natrag u jednodušnost*«. Oni žele preokrenuti uobičajenu proceduru dokazivanja da se neka odluka mora donijeti i traže »da se državna intervencija smatra nužnom i bezopasnom samo onda kad joj se više ni jedan jedini stručnjak ne protivi«.

Ustavni je sud u svojoj odluci o »*Restriziku*« bio nešto pragmatičniji, jer se želio izbjeći *liberum veto* nekoga samozvanog stručnjaka. U mnogim bi se slučajevima, međutim, čak i bez uvjeta stvarne jednoglasnosti, mogla postići veća tolerancija pri izbjegavanju naglih odluka slučajne većine. Iz iskustva znamo da popriličan broj odluka koje su se činile neizbježnima — na primjer, opcija za nuklearnu elektranu nakon naftne krize 1973/74 — uzimajući u obzir razvoj događaja, nije bio baš toliko neophodan, što su protivnički stručnjaci bili i predvidjeli.

Novi način zastupanja interesa mnogo je pridonio *dinamičnijem dijalogu među stručnjacima* i rješavanju dileme oko toga da li većine kupuju svoje stručnjake a da nisu prisiljeni raspravljati o njihovoj savjetu, osim u slučajevima kad je riječ o znanstvenom području izvan dometa prosječnoga demokratskog građanina.

(2) *Antilegalizam?*

Kritika antilegalističkog stava novih pokreta obično ove ne optužuje za nedostatak osjećaja za pravdu, nego obratno. Nova politička etika alternativnih pokreta zahtijeva da se njezinim stavovima prizna legitimnost koju suprotstavljaju pukom legalitetu sistemskih odluka. Luteranska religijska baština što dominira u Njemačkoj nema, za razliku od mnogih kalvinističkih crkava i sekti, tradiciju građanske neposlušnosti. Nije stoga čudo što se novi pokreti, premda povijesno neopravdano, često pozivaju na »američki pokret za gra-

đanska prava«. Američki je građanski pokret, kako bi federaciji pomogao da provede svoje zakone, često kršio državne norme. U Njemačkoj novi društveni pokreti nastoje mijenjati federalne zakone, kako bi stvorili neku vrst »regionalnog zakona«, pa makar se to završilo pukom objavom osnutka tisuću bezatomskih mini zona. Osnovni njemački zakon koji se uhvatio ukoštac s »*contradictio in adjecto*«, kako bi se u važeći zakon moglo unijeti pravo na otpor (čl. 20.4), bio je namijenjen sprečavanju sklonosti k diktaturi. To je ustavno sredstvo kojim se može pobijati svaka odluka zakonske većine, jer pretpostavlja da je »nuklearna država« vrst diktature, čak i u svojoj najzakonitijoj formi. Većina grupa građanske akcije poštuje zlatno pravilo da je građanska neposlušnost, za većinu građana, djelotvorna samo ako se važeći zakon doslovice priznaje i ako se zakonske posljedice preuzmu na vlastita leđa. Ali, neke su grupe, i među grupama akcije i među Zelenima, otišle mnogo dalje. One se nisu obazirale na to odgovaraju li postignuti rezultati poduzetim akcijama, a svoj otpor nisu ograničile samo na simbolične akcije, nego su umjesto toga pribjegle nasilju. Ispitivanja su pokazala da unutar alternativnih pokreta nema ništa više opravdanja za nasilje nego u drugim zapadnim demokracijama koje nemaju jaku ekološku stranku. Očito ni pojava ekološkog pokreta u nekoj zemlji ne može u narodu izazvati porast sklonosti k nasilju, kao što se često zaključuje iz usamljenih nuspojava koje prate akcije Zelenih i nasilje u društvu. Činjenica je, pak, da čak i oni umjereniji i parlamentu skloni vođe Zelenih tvrde »da demokracija mora biti dovoljno otvorena da bi mogla preživjeti kušnje zakona i da bi mogla obuhvatiti te iste prekršitelje kao progresivne budućnosno orijentirane elemente«. Tom se tvrdnjom ne želi poticati nasilje, nego ublažiti njegove posljedice, što je stav i mnogih mislilaca koji sigurno ne zagovaraju nasilje *per se*. U stanovitom smislu, novi su pokreti djelovali upravo obrnuto od onoga što su njihovi radikalni predstavnici propovijedali: oni su ojačali zakonski sistem koristeći krajnje rascjepkani i izdiferencirani zakonski sistem za postizanje svojih novih ciljeva. Bili su uspješniji od starih pokreta, primjerice onih u Francuskoj, posebice u izglasavanju obustave izgradnje novih električnih centrala i drugih velikih građevinskih pothvata. Nije im uspjelo pridobiti Ustavni sud u dvije vitalne stvari: u odluci Kalkar (nuklearne centrale) i odluci o postavljanju rakete Pershing II. Ali, u mnogim su se manjim pitanjima služili »ustavnim prizivima« i mnogo su više pridonijeli jačanju osjetljivosti u odraslih građana no što su doveli u pitanje zakonski sistem.

(3) *Revolucionarni socijalizam?*

Najčešće se kao dokaz revolucionarnog poriva Zelenih navode neodređene aluzije na prijelaz u *socijalističko društvo*, o čemu se čuje u mnogim izjavama pripadnika Zelenih.

Predominantno antikomunistički stav u Zapadnoj Njemačkoj — pothranjivan odlukom zemlje da postane dijelom svijeta Zapada — dovodi do identifikacije zeleni = crveni. Ispitivanja su, pak, pokazala da čak i među pripadnicima pokreta samo njih 20% ne vjeruje da se ekološki problemi mogu riješiti unutar postojećeg sistema. Alternativni pokreti većinom su defenzivnog tipa. Mnogo nesporazuma uzrokovano je očitom sklonošću Zelenih *kollektivnom načinu života*. S jedne im se strane zamjera *neohedonizam*, a s druge

se strane naslućuje kako je njihovo osnovno uvjerenje da je kolektivni način života pravi put ka rješavanju ekoloških problema, prvi korak prema socijalizmu.

Marksisti su, prirodno, suviše oprezni a da bi pozdravili sve te tendencije. Čak i neortodokсни neomarksisti, koji gaje stanovite simpatije prema nekima od vidova načina života novih pokreta, skeptični su prema njihovim iluzijama o postojanju mogućnosti »organskog puta u socijalizam« koje se zasnivaju na organizacijskim programima u malim zajednicama. Zeleni su, čini se, od starih anarhista naslijedili iluziju o tome kako će male proizvodne jedinice olakšati stvaranje novog društva već u krilu staroga. Zbog te pogrešne formalne strukture načina proizvodnje novi pokret prije će završiti u *alternativnom getu* no što će uspjeti stvoriti novi oblik socijalizma. Zbog pretjeranih nada, s jedne strane, i pretjerana straha glede mogućnosti da novi pokreti svojim djelovanjem pomognu uspostavljanje socijalističkog poretka, s druge strane, dolazi ponovno do zbrke u usmenim izjavama i stvarnom djelovanju sudionika. Čak i grupe čiji je cilj rušenje kapitalističkog sistema tržišta uglavnom ga jačaju samim svojim djelovanjem — apsorbiranjem revolucionarnog naboja, povlačenjem i uzmicanjem, prihvaćanjem smanjenja dohotka, romantiziranjem alternativnih vrijednosti skromnoga seoskog života i razbijanjem vlastite organizacijske snage diobom na mnogobrojne podgrupe i zajednice.

Zaključak

Paradoksalno je da je Zapadna Njemačka, zemlja s najbolje zaštićenim stranačkim sistemom (putem izbornog zakona i koncentracije stranaka, zahvaljujući poravnavanju povijesnih društvenih nejednakosti) postala *Mekom novih društvenih pokreta* s najdjelotvornijom ekološkom strankom ikad osnovanom u zapadnoj demokraciji. »Ograničeni pluralizam« sistema stvorio je sebi protupokret. Neuobičajeno visoka zapreka na putu do parlamenta izazvala je, više no u drugim zemljama, stanovito negativno raspoloženje prema budućnosti u mladoj generaciji ljevičara. Različite heterogene grupe bile su na taj način prisiljene da se udruže, što nije pomoglo stvaranju jedne nove konzistentne teorije o zastupanju interesa. Njemački politički sistem, duboko pogođen vajmarskom traumom, izjasnio se protiv svakoga plebiscitarnog sigurnosnog ventila i time također pridonio neobičnom uspjehu novih oblika nekonvencionalnog ponašanja.

Novi bi pokreti mogli u cijelosti biti podvedeni pod tip *sindikalističkog modela* zastupanja interesa. Ali, razlike unutar pokreta tako su velike da je nemoguće dati jasnu sliku razvoja. Zastupljenost različitih ideologija varira od zemlje do zemlje, a jednako tako i taktički planovi za parlamentarno djelovanje i formiranje koalicija.

Ne postoji nijedan nedvosmisleni način ponašanja u odnosu na tri obilježja koja se obično smatraju bitnima za pokret, a to su:

- antiparlamentarizam,
- antilegalističko pribjegavanje nekonvencionalnom ponašanju,
- preobrazba društva u smislu novoga decentraliziranog socijalističkog sistema.

Rezultat djelovanja uglavnom se razlikuje od onoga što propagiraju najradikalnije grupe pokreta. Mogućnost stvaranja nove konzistentne teorije po-

sredovanja interesa ovisi uvelike o izgledima pokreta kao političke snage. Postoje za to različita teoretska tumačenja:

- (1) Konvencionalno tumačenje klasificira novi pokret kao *deseti temeljni raskol unutar društva* koji djeluje na stranačke sisteme zapadnih demokracija. To tumačenje obično ne predviđa temeljne promjene u pravilima igre zastupničke demokracije.
- (2) Blagonaklonija interpretacija kreće od pretpostavke o nastojanju *nove paradigme postmaterijalizma i »Lebensweise« (načina života)*, koja će zamijeniti staru, na moć orijentiranu paradigmu (dominantnu do 1918) kao i paradigmu raspodjele (nastalu u poslijeratnom društvu). Taj novi trofazni evolucionizam ne upućuje ni na početak, niti na vremenski raspon predviđenog razvoja. Čini se da tu jedna vrst *Weltgeista* djeluje automatski, sputavana samo određenim strukturnim obilježjima starih paradigmi.
- (3) Inglehartova teorija *tihe revolucije* promijenjenih vrijednosti identificira socijalizaciju kao pokretačku snagu koja stoji iza novih događanja. S tim se pristupom povezuju stanovite nade u automatsko napredovanje stvari, premda manje općenito i rafiniranije od onih iz prethodnog tumačenja. Naglasak je stavljen na promjenu generacija, model koji se približava staroj iluziji SPD-a kako će stranka jednog dana neumitno predstavljati većinu društva i tako biti u stanju promijeniti društvo u skladu sa svojom ideologijom. Porast broja postmaterijalista od 1 do 2⁰/₀ godišnje, kako je pokazalo ispitivanje Eurobarometra, pothranjuje nade Zelenih. S tim u vezi, u jednom se dijelu medija, sklonih novim pokretima, pojavljuje svjetovni savez ili zavjera scijentizma i novog idealizma.
- (4) Oni što se bave novim društvenim pokretima i tumače njihov razvoj u pojmovima *generacijskih ciklusa*, naglašavaju, iznad svega, *potrebu za novim idealizmom* i ne uzimaju preozbiljno različite elemente ekološkog uvjerenja. Novi idealizam, prema tom tumačenju, potiče treći val svrstavanja generacija koje su se suprotstavile vladajućim interesima i njihovim formulama zastupanja interesa.

Riječ je o slijedeća tri vala:

- 1890—1914: uspon SPD-a;
- 1930—1933: uspon nacističke partije;
- 1980: uspon ekološkog pokreta.

Ako se dobne formacije prouče s obzirom na distribuciju stranačkih glasova, ova hipoteza dobiva potvrdu *prima facie*. Godine 1980. 32⁰/₀ glasača ispod trideset i pet godina glasalo je za SPD, samo je 22⁰/₀ bilo pristaša CDU, ali je zato 71⁰/₀ glasača Zelenih pripadalo toj dobnoj skupini. Ova hipoteza objašnjava uspjeh novog pokreta i nesposobnost stare elite da predstavlja nove vrijednosti. Srećom, ta hipoteza nije toliko idealistička koliko zvuči. Tri nje-mačka svrstavanja generacija bila su motivirana ne samo idealizmom i nepovjerenjem u postojeće uređenje već i trenutačnom ekonomskom krizom koja ih je stavila u položaj »izgubljene generacije«. Prva svrstana generacija, socijaldemokrati, u mnogočemu nije imala previše zajedničkoga s pobunom Zelenih; uspjeh SPD-a nije imao mnogo veze sa svrstavanjem »sinova etablirane elite«. U tom su smislu Zeleni bliži nacističkoj generaciji: veliki dio stare

buržoazije pridružio se nacističkoj stranci zbog nejasne vlastite ekonomske budućnosti.

Ma koliko bliske bile povijesne usporedbe, prednost tog tumačenja jest da ne zanemaruje ekonomsku dimenziju do stupnja do kojeg to čini Inglehartova teorija promjenljivih vrijednosti, jer Inglehart pretpostavlja da su materijalističke vrijednosti već, manje-više, zadovoljene i da se postmaterijalizam razvija u uvjetima blagostanja. U bogatoj zemlji, poput Njemačke, zanimljivo je utvrditi osiromašenje jednog dijela nove kontraelite, ne računajući tu one što su ostavili bogatstvo iz ideoloških razloga povratka »skromnosti«. Različite »otkačene« grupe na rubovima alternativne scene nisu, međutim, glavni potencijal novih pokreta. Prva proučavanja elite među parlamentarnim grupama Zelenih pokazala su da je tu prilično zastupljen tip nezaposlenog intelektualca: učitelja bez zaposlenja ili onoga koji je radio svega nekoliko godina. Element ekonomskog odricanja pridonosi privlačnosti Zelenih. Mladi koji žele dobro zarađivati neće se prihvatiti privremene kandidature u stranci Zelenih jer znaju da će on ili ona, u razdoblju dok traje mandat, ovisiti o odlukama stranačkih tijela i da će im prihod biti na razini prihoda kvalificiranog radnika.

Tumačenja 2 i 3, manje-više, eksplicitno predviđaju »pobjedu« nove paradigme. Tumačenja 1 i 4 varijacije su na stanoviti skepticizam. Na teoriju društvenih raskola u tradiciji Rokkana i Lipseta nije posebno djelovalo uzbuđenje oko novih društvenih pokreta. Svaka se nova stranka pojavila na poprištu kao »novi pokret«. Svaka nova stranačka grupa, od socijalista do demokršćana, preko ... i narodnjaka, do komunista i fašista, ušla je u politiku obećavajući novu »paradigmu«. Jedino su posljednja dva pokreta uspjela u nekima od zemalja sa slabo razvijenom demokracijom izmijeniti političku paradigmu. Sve ostale stranke uklopile su se, manje-više, u postojeću političku paradigmu, uspijevajući samo marginalno izmijeniti pravila igre.

Manje ili više eksplicitno isti se razvoj predviđa i u slučaju Zelenih; prema tom tumačenju čini se nevjerovatnim da bi moglo doći do posve nove teorije zastupanja interesa. Proces stapanja novih snaga odvija se još brže nego u prijašnjim razdobljima kad su u pravilu bila potrebna desetljeća da se novi prostorni pokret apsorbira. Tumačenje broj 4, koje se temelji na teoriji generacijskih ciklusa, uopćava taj proces reintegracije i apsorpcije, identificirajući vremenske raspone i proričući da će lučonoše tzv. nove paradigme biti establishment sutrašnjice, izložen oštrim napadima nove »izgubljene generacije« koja će se pojaviti u slijedeća dva naraštaja.

Prevela s engleskog:
Zdenka Druvalović

Klaus von Beyme

THE THEORY OF INTEREST REPRESENTATION IN NEW SOCIAL MOVEMENTS*Summary*

On the whole, new social movements could be generally classified as belonging to the trade union model of interest representation. There are three main features which are usually attributed to the new movements: (a) antiparlitarianism, (b) antilegalistic resort to unconventional behaviour and (c) belief in the transformation of the society by introducing a new, decentralized socialist system. The possibility to formulate a new consistent theory of interest mediation greatly depends on the prospects of the movement as a political force. There are various theoretical explanations for this, of which the author mentions four kinds: the conventional interpretation which classifies the new movement as one of the causes of the split within western societies; a three-stage evolutionism, which sees a new paradigm of post-materialism and of the way of life in new social movements as a substitute for the preceding behaviour patterns; Inglehart's theory of the silent revolution; the theory of generational cycles.